

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 4.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.173>

УДК 339.137.2

Т. О. Циганчук,

аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6508-9478>

Р. О. Циганчук,

к. е. н., доцент, доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8791-6534>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

T. Tsyhanchuk,

Postgraduate student, Lviv Ivan Franko National University

R. Tsyhanchuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Information Systems in Management, Lviv Ivan Franko National University

ECONOMIC SECURITY AND COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES: INTERCONNECTION AND STRATEGIC APPROACHES IN THE CONTEXT OF MODERN ECONOMIC INSTABILITY

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку між економічною безпекою та конкурентоспроможністю підприємств. Розглядаються основні чинники, що визначають економічну безпеку підприємства та її взаємозв'язок з конкурентоспроможністю в умовах сучасної економічної ситуації. Зосереджено увагу на важливості забезпечення стабільності підприємства через ефективне управління фінансовими ресурсами, оптимізацію структури капіталу та використання інноваційних підходів. Підкреслено, що підприємства, які здатні адаптуватися до змін зовнішнього середовища, впроваджувати новітні технології та орієнтуватися на потреби споживачів, мають великі шанси зберігати свою конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Стаття також акцентує увагу на ролі людського капіталу та його впливі на інноваційні процеси, що, у свою чергу, сприяє покращенню загальної ефективності підприємства. Крім того, розглядається важливість стратегічного підходу до управління підприємством, що дозволяє підвищити його стійкість перед зовнішніми та внутрішніми ризиками. Автори доводять, що лише комплексне поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників дозволяє підприємствам не тільки виживати, а й активно розвиватися у складних умовах ринку.

The article is dedicated to studying the relationship between economic security and the competitiveness of enterprises. It explores the key factors that define the economic security of a business and its connection to competitiveness in the context of the current economic situation. The article focuses on the importance of ensuring the stability of an enterprise through effective financial resource management, optimizing capital structure, and applying innovative approaches. It is emphasized that enterprises capable of adapting to changes in the external environment, implementing the latest technologies, and focusing on consumer needs have a high chance of maintaining their competitiveness in the long term. The article also highlights the role of human capital and its influence on

innovation processes, which, in turn, contributes to improving the overall efficiency of the enterprise. Additionally, the importance of a strategic approach to management is discussed, which helps enhance resilience against external and internal risks. The authors argue that only a comprehensive combination of internal and external factors allows businesses not only to survive but also to actively develop in challenging market conditions.

The economic security of an enterprise is one of the key factors determining its stability and capacity for development. It encompasses not only protection against external and internal threats but also the assurance of efficient market performance. In conditions of intense competition, volatile economic environments, and persistent risks, enterprises are compelled to continuously maintain their level of competitiveness in order to remain effective and preserve stability. However, ensuring economic security often requires a comprehensive approach that includes not only financial stability but also innovation activity, human resource management, capital structure optimization, and a focus on consumer needs.

The lack of alignment between competitiveness and economic security may lead to significant financial losses or a decline in market positions. Therefore, it is important to identify the factors that influence these aspects, as well as to determine how enterprises can effectively integrate them to ensure long-term development.

Ключові слова: *економічна безпека, конкурентоспроможність, інновації, фінансова стабільність, адаптивність, людський капітал, клієнтоорієнтованість.*

Keywords: *economic security, competitiveness, innovation, financial stability, adaptability, human capital, customer orientation.*

Постановка проблеми. Економічна безпека підприємства є одним із основних факторів його стійкості та здатності до розвитку. Вона включає в себе не лише захист від зовнішніх і внутрішніх загроз, але й забезпечення

ефективної діяльності на ринку. В умовах високої конкуренції, змінних економічних умов і постійних ризиків підприємства змушені постійно підтримувати рівень конкурентоспроможності, щоб залишатися ефективними і зберігати свою стабільність. Проте, забезпечення економічної безпеки часто вимагає комплексного підходу, що охоплює не тільки фінансову стабільність, а й інноваційну діяльність, управління людськими ресурсами, оптимізацію структури капіталу та орієнтацію на потреби споживачів.

Відсутність узгодженості між конкурентоспроможністю та економічною безпекою може призвести до значних фінансових втрат або втрати ринкових позицій. Тому важливо виявити, які саме чинники впливають на ці аспекти, а також як підприємства можуть ефективно їх поєднувати для забезпечення довгострокового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені впливу стратегій на економічну безпеку підприємств, охоплюють широкий спектр аспектів, зокрема, роль стратегій підвищення конкурентоспроможності в зміцненні економічної безпеки організацій. Так, Т.А. Власенко, С.В. Степаненко та Н.В. Помогалова [1] акцентують увагу на необхідності комплексного підходу до цього питання, підкреслюючи важливість стратегій для забезпечення стійкості підприємств. Дослідження Гринкевича С.С. та Беньо Ю.-І.Ю. [2] акцентують увагу на інноваціях як основі конкурентних переваг, що також є важливим аспектом економічної безпеки. Подібну думку щодо важливості інновацій у контексті нестабільності висловлює Т. Беялов [3].

Щодо аспектів фінансової стабільності підприємств, важливим є внесок М.О. Лишенка [5], який аналізує фінансову стійкість як основну складову економічної безпеки, звертаючи увагу на ефективне управління ресурсами. Копилук О.І., Музичка О.М. та Холод З.М. [4] також досліджують роль інноваційних стратегій для забезпечення фінансово-економічної безпеки. У теоретичних підходах до конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємств особливу увагу привертає навчальний посібник Р.Л. Лупака та

Т.Г. Васильціва [6], який систематизує концепції та методи оцінки конкурентоспроможності, пропонуючи практичні інструменти для її підвищення. Н.М. Пилипенко [7] наголошує на нерозривному зв'язку між конкурентоспроможністю та економічною безпекою.

Актуальність досліджень у сфері конкурентоспроможності під час війни підкреслює Л. Соболевська [8], яка розглядає впровадження інновацій в умовах кризи, обґрунтовуючи необхідність інноваційної активності для збереження конкурентних позицій на ринку. О.М. Ткаченко [9] досліджує взаємозв'язок між конкурентоспроможністю та економічною безпекою кондитерських підприємств, що надає додаткові інсайти для розуміння цього зв'язку в специфічних галузях.

Мета статті. Метою статті є дослідження взаємозв'язку між економічною безпекою та конкурентоспроможністю підприємства, а також визначення ключових чинників, які впливають на їх взаємний вплив у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному економічному середовищі, що характеризується невизначеністю та постійними змінами, питання забезпечення економічної безпеки підприємств стає все більш актуальним. Економічна безпека підприємства визначає його здатність зберігати стабільність і продовжувати свою діяльність навіть за умов зовнішніх і внутрішніх загроз. Водночас конкурентоспроможність підприємства є одним з головних факторів, що впливає на його економічну безпеку. Комплексне поєднання конкурентоспроможності та економічної безпеки дає змогу підприємствам не лише залишатися життєздатними в умовах кризи, але й активно розвиватися, забезпечуючи стійкий розвиток в довгостроковій перспективі [1].

Конкурентоспроможність, як поняття, охоплює здатність підприємства зберігати свою позицію на ринку та забезпечувати високий рівень попиту на свою продукцію чи послугу серед конкурентів. Проте для того, щоб підприємство могло ефективно конкурувати на ринку, воно повинно не лише

пропонувати продукцію або послуги, які відповідають вимогам споживачів, але й мати механізми, що дозволяють адаптуватися до змін, що відбуваються в економічному середовищі. Здатність швидко реагувати на ці зміни є важливою ознакою економічної безпеки, оскільки відсутність такої адаптації може призвести до фінансових втрат або втрати конкурентних позицій на ринку [2].

Економічна безпека підприємства є багатовимірним поняттям, що включає не тільки фінансову стабільність і відсутність зовнішніх загроз, але й здатність забезпечити стійкість на різних рівнях діяльності — від стратегічного управління до оперативного виконання завдань. Основою економічної безпеки є не тільки фізичні або фінансові ресурси, але й ефективність управлінських рішень, здатність підприємства впроваджувати інновації, а також рівень кваліфікації і мотивації персоналу. Саме ці аспекти формують внутрішні резерви підприємства, які дозволяють йому не тільки виживати, а й успішно розвиватися в умовах високої конкуренції [3].

Один з головних чинників конкурентоспроможності та економічної безпеки — це фінансова стабільність підприємства. Успішна діяльність підприємства значною мірою залежить від його здатності утримувати стабільний фінансовий стан. Система фінансового управління повинна бути гнучкою та адаптованою до змінюваних економічних умов, щоб підприємство могло швидко реагувати на фінансові коливання, пов'язані з курсами валют, змінами в податковому законодавстві або коливанням цін на сировину. Підприємства повинні забезпечити достатній рівень ліквідності, який дозволяє їм здійснювати поточні виплати і фінансувати нові проекти.

Для забезпечення стабільності важливо правильно визначити оптимальну структуру капіталу, що забезпечує гнучкість у фінансових операціях, знижуючи залежність від зовнішніх джерел фінансування [4]. Підприємства, які активно використовують кредитні ресурси, повинні ретельно оцінювати можливі фінансові ризики та управляти ними, намагаючись досягти оптимального співвідношення власного і позикового

капіталу. Погіршення фінансової ситуації, наприклад, через зростання боргових зобов'язань або неплатоспроможність, може призвести до значних збитків, що в свою чергу поставить під загрозу економічну безпеку підприємства.

Невід'ємною частиною фінансової стабільності є також здатність підприємства до ефективного управління грошовими потоками, зокрема через оптимізацію витрат і підвищення ефективності використання ресурсів. Оскільки більшість підприємств стикаються з періодами економічної невизначеності, своєчасне реагування на зміни в ринкових умовах дозволяє уникнути фінансових труднощів і забезпечити продовження діяльності в складних умовах [5].

Не менш важливим чинником економічної безпеки є людський капітал підприємства. Висококваліфіковані та мотивовані працівники можуть значно підвищити ефективність підприємства. Вони здатні впроваджувати нові ідеї, підвищувати продуктивність праці і тим самим допомагати підприємству реагувати на змінювані умови ринку. Інвестиції в навчання та розвиток співробітників дозволяють підприємствам адаптуватися до нових технологій та ринкових вимог, що є важливим для збереження конкурентоспроможності.

Підприємства, що активно інвестують у розвиток своїх співробітників, мають значно більший потенціал для інновацій та розвитку. Це включає не лише підвищення кваліфікації, але й впровадження нових підходів до управлінських і виробничих процесів, що сприяє покращенню загальної ефективності підприємства. Проте, одна лише кваліфікація працівників не є достатньою умовою для досягнення економічної безпеки [6]. Важливо також створити корпоративну культуру, яка заохочує до інновацій та стимулює працівників до активної участі у розвитку підприємства.

Ще одним важливим аспектом є інновації. В умовах високої конкуренції лише ті підприємства, які здатні постійно вдосконалювати свої технології, продукти та процеси, можуть зберегти свою конкурентоспроможність. Інновації є ключовим чинником, який дозволяє

підприємствам адаптуватися до змін ринкових умов, знижувати витрати та покращувати якість продукції. Інвестиції в дослідження і розробки стають основою для створення нових товарів і послуг, які можуть значно поліпшити конкурентні позиції підприємства на ринку [8].

Інноваційна активність підприємства дозволяє не тільки підвищити ефективність існуючих процесів, але й відкриває нові можливості для зростання. В умовах глобалізації та швидких змін на ринках важливо, щоб підприємство не просто реагувало на виклики, а й активно генерувало нові ідеї, які задовольняють потреби споживачів і випереджають конкурентів [9]. Впровадження новітніх технологій, оптимізація виробничих процесів та створення нових продуктів, що відрізняються від конкурентних, дозволяють підприємству зберігати стабільність і економічну безпеку навіть в умовах невизначеності.

Не можна не зазначити важливість стратегії орієнтації на клієнта для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Сучасний ринок вимагає від компаній не тільки виробляти товари або надавати послуги, які задовольняють базові потреби споживачів, але й створювати додаткову цінність, що забезпечує лояльність клієнтів. Сприятлива репутація і задоволення потреб споживачів — це основа для формування довгострокових відносин із клієнтами, що значно знижує ризики втрати ринкових позицій. Водночас, орієнтація на клієнта дозволяє не лише зберігати існуючих споживачів, але й залучати нових, що в умовах економічної нестабільності є важливою складовою стратегії забезпечення економічної безпеки [9].

Загалом, можна стверджувати, що економічна безпека підприємства тісно пов'язана з його конкурентоспроможністю. Чим вищий рівень конкурентоспроможності, тим стійкішим є підприємство до зовнішніх і внутрішніх загроз. Важливою умовою для досягнення економічної безпеки є комплексне управління всіма аспектами діяльності підприємства: фінансами, ресурсами, інноваціями, людським капіталом і взаємодією з клієнтами [10].

Тільки такий підхід дозволяє зберігати стабільність і активно розвиватися, забезпечуючи довгострокову стійкість підприємства навіть у складних економічних умовах.

Висновки. Економічна безпека є ключовим чинником для забезпечення конкурентоспроможності підприємства, його стабільності та сталого розвитку в умовах сучасного економічного середовища. Висока конкурентоспроможність підприємства забезпечується здатністю швидко адаптуватися до змін, ефективно управляти фінансовими, матеріальними та людськими ресурсами, а також впроваджувати інновації.

Для збереження економічної безпеки важливо поєднувати оптимальну структуру капіталу, гнучкість у реагуванні на ринкові зміни, ефективне використання ресурсів та орієнтацію на потреби клієнтів. Інноваційна діяльність, яка дозволяє створювати нові продукти та технології, є важливим фактором для підтримання конкурентних переваг.

Таким чином, для забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно впроваджувати комплексний підхід, який включає всі ключові сфери діяльності підприємства. Лише такий підхід дозволяє зберегти стабільність, збільшити ринкову частку та забезпечити сталий розвиток підприємства в умовах змінного економічного середовища.

Література

1. Власенко Т.А., Степаненко С.В., Помогалова Н.В. Стратегія підвищення конкурентоспроможності як фактор впливу на забезпечення економічної безпеки організації. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права, 2023, №4, С. 29–38. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/052905a3-1554-4fee-b2de-54163d38e471/content>
2. Гринкевич С.С., Беньо Ю.-І.Ю. Інновації як чинник забезпечення конкурентних переваг підприємства. Проблеми сучасних трансформацій.

Серія: економіка та управління, 2023, №10. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-10-04-05/2023-10-04-05>

3. Беялов Т. Інноваційний розвиток підприємництва в умовах війни та в післявоєнний період, 2022, С. 66–67. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20218/1/PIONBUG_2022_P066-067.pdf

4. Копилук О.І., Музичка О.М., Холод З.М. Інноваційні стратегії формування фінансово-економічної безпеки підприємств. Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечнікова, 2017, Т. 22, №1, С. 63–66. URL: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2017_22_1/15.pdf

5. Лищенко М.О. Аналіз фінансової стійкості підприємства як елементу забезпечення фінансової стабільності роботи підприємства. Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки», 2018, №2, С. 49–57.

6. Лупак Р.Л., Васильців Т.Г. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Львів: Видавництво ЛКА, 2016. 484 с.

7. Пилипенко Н.М. Конкурентоспроможність як невід’ємна складова забезпечення економічної безпеки підприємства. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2976/1/Пилипенко%20Н.%20М.%20Конкурентоспроможність%20як%20невід%27ємна%20складова%20забезпечення%20економічної%20безпеки%20підприємства%20.pdf>

8. Соболевська Л. Інновації під час війни – чи на часі? Ukrainian Cluster Alliance, 2024. URL: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/innovatsiyi-pid-chas-viyny/>

9. Ткаченко О.М. Конкурентоспроможність та економічна безпека кондитерських підприємств України: взаємозв'язок в умовах політичної та соціальної нестабільності країни. Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць, 2015, №4 (167), С. 39–42.

10. Череп А.В., Худолей Л.В. Особливості оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства машинобудування. Вісник Запорізького національного університету. Серія «Економічні науки», 2015, №3, С. 33–40.

References

1. Vlasenko, T.A., Stepanenko, S.V. and Pomogalova, N.V. (2023), "Strategy for improving competitiveness as a factor influencing the economic security of organizations", Actual Problems of Innovative Economics and Law, vol. 4, pp. 29–38, available at: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/052905a3-1554-4fee-b2de-54163d38e471/content> (Accessed 05 April 2026).
2. Hrynkevych, S.S. and Benyo, Y.-I.Yu. (2023), "Innovations as a factor for ensuring competitive advantages of the enterprise", Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management, vol. 10, available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-10-04-05/2023-10-04-05> (Accessed 05 April 2026).
3. Belyalov, T. (2022), "Innovative development of entrepreneurship in wartime and post-war period", available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20218/1/PIONBUG_2022_P066-067.pdf (Accessed 05 April 2026).
4. Kopyliuk, O.I., Muzychka, O.M. and Khod, Z.M. (2017), "Innovative strategies for forming financial and economic security of enterprises", Bulletin of Odesa National University named after I.I. Mechnikov, Vol. 22, No. 1, pp. 63–66, available at: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2017_22_1/15.pdf (Accessed 05 April 2026).
5. Lyshenko, M.O. (2018), "Analysis of financial stability of the enterprise as an element of ensuring its financial stability", Bulletin of Cherkasy University. Series "Economic Sciences", vol. 2, pp. 49–57.
6. Lupak, R.L. and Vasylytsiv, T.H. (2016), Konkurentospromozhnist' pidpriemstva [Competitiveness of the enterprise], LKA Publishing House, Lviv, Ukraine.
7. Pylypenko, N.M. (2015), "Competitiveness as an integral component of ensuring the economic security of the enterprise", available at: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2976/1/Пилипенко%20Н.%20М.%>

20Конкурентоспроможність%20як%20невід’ємна%20складова%20забезпечення%20економічної%20безпеки%20підприємства%20.pdf (Accessed 05 April 2026).

8. Sobolevska, L. (2024), “Innovations during the war – are they timely?”, Ukrainian Cluster Alliance, available at: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/innovatsiyi-pid-chas-viyny/> (Accessed 05 April 2026).

9. Tkachenko, O.M. (2015), “Competitiveness and economic security of confectionery enterprises of Ukraine: the relationship in the context of political and social instability of the country”, Formation of Market Relations in Ukraine: Collection of Scientific Papers, vol. 4 (167), pp. 39–42.

10. Cherep, A.V. and Khudolyey, L.V. (2015), “Features of the assessment of financial and economic security of machine-building enterprises”, Bulletin of Zaporizhzhia National University. Series "Economic Sciences", vol. 3, pp. 33–40.

Отримано редакцією журналу / Received: 15.04.26

Прорецензовано / Revised: 21.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26